

Лексикографічна презентація концепту TEACHER в англомовній картині світу

З розвитком сучасної когнітивної семантики (Н. Арутюнова, В. Дем'янков, М. Джонсон, С. Жаботинська, Дж. Лакофф, О. Селіванова, Л. Талмі, Ч. Філмор, Ж. Фоконьє) стає очевидним, що значення слів породжують нові когнітивні сутності, які представлені через певні моделі реалізації знань: концепти, фрейми, стереотипи, прототипи, схеми, сценарії, інсайти та ін.

Розуміння концепту як основного поняття когнітивної лінгвістики вважається досить варіативним у сучасному мовознавстві. Оскільки цей термін з'являється у лінгвістичній семантиці завдяки взаємодії лінгвістики з іншими галузями науки, такими як філософія, психологія, культурна антропологія, тому і в лексикографічних джерелах виділяються численні дефініції разом із цілими комплексами специфічних конкретизаторів. Таким чином, дослідники виокремлюють низку підходів до інтерпретації концепту, які запропоновані у наукових працях М. Агієнко, В. Карасика, А. Костіна, Ж. Краснобаєвої-Чорної, В. Маслової, Т. Цзюнь, О. Цапюк та ін. [2: 21]. Найбільш поширеним із них є метод концептуального аналізу, що включає теорію фреймів, теорію семантико-когнітивного поля, метафори та лінгвокультурологічні теорії В. Карасика та С. Воркачова [3: 12]. Універсальні концептуальні структури, специфічно репрезентовані тією чи іншою етноспільнотою в національній мові, стали об'єктом ґрунтовних досліджень А. Вежбицької, Д. Будняк, І. Голубовської, В. Жайворонка, В. Кононенка та ін. [2: 19]. Особливий інтерес у сучасному мовознавстві викликає вивчення універсальних понять загальнолюдської культури через структуру та семантику національних картин світу, у яких фундаментальні категорії буття набувають додаткових специфічно-етнічних інтерпретацій.

Актуальність запропонованої розвідки визначається увагою представників вітчизняної та світової лінгвоконцептології до вивчення мовної картини світу народу через особливості ключових концептів культури, серед яких визначне місце посідає концепт TEACHER у концептосфері EDUCATION. Питання впливу менталітету етносу на формування картини світу, шляхів репрезентації концептів у мові, вивчення відмінностей між мовним значенням і концептом залишаються актуальними для сучасної лінгвістичної науки.

Метою статті є дослідження концепту TEACHER у лексикографічних джерелах, що дає певне уявлення про особливості його репрезентації в англомовній картині світу.

Згідно лінгвістичної теорії про те, що значення слів “є важливими формуючими елементами свідомості: саме в них подана трансформована і згорнута в матерії мови ідеальна форма існування предметного світу, його якостей, зв’язків і відношень”, дослідження концепту TEACHER закономірно розпочинаємо з вивчення семантики мовного знаку. Аналіз словникового представлення концепту вважається необхідним, оскільки система дефініцій в лексикографічних джерелах сприяє пізнанню сутності свідомості народу, специфіки картини світу [4: 46]. Інтерпретація словникових дефініцій уможливорює виявити узагальнений прототип досліджуваного концепту та його змістовний мінімум. Словникові тлумачення розглядаються як достатньо повне та об’єктивне джерело формалізації змістової структури слова. Принцип дослідження словникових дефініцій, який висунув у свій час Ш. Баллі, передбачає вияв у тлумачних словниках ідентифікаторів певного змісту мовної одиниці [1].

Оскільки лексема *teacher* є центральною в лексико-семантичній структурі досліджуваного концепту в англійській мові і претендує на його ім’я, то необхідно розглянути її семантику. Взявши за основу вибірку з такого словника, як Roget’s Thesaurus Dictionary, сформовано синонімічний ряд слова *teacher*: educator, instructor, master, schoolmarm, coach, trainer, professor,

guide, mentor, counselor [8]. Беручи до уваги дефініції таких тлумачних словників, як Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE) [5], Oxford Advanced Learner's Dictionary (OALD) [7], а також Merriam-Webster's English Dictionary (MWED) [6], спостерігаємо, здавалося б, схожі, майже ідентичні значення. Проте певні відмінності все ж існують.

Проаналізувавши всі дефініції синонімів до лексеми *teacher*, можемо виокремити 11 значень, спільних для всіх лексикографічних джерел англійської мови: *teacher* – “someone whose job is to teach, especially in a school: *a primary school teacher*”; *educator* - “*formal* a teacher or someone involved in the process of educating people”; *instructor* - “someone who teaches a sport or practical skill: *a driving instructor, swimming/diving/fitness/flying/ski instructor*”; *master* – “(British English, old-fashioned) a male teacher at a school, especially a private school: *the physics master*”; *schoolmarm* – “a woman who is considered to be old-fashioned, strict, and easily shocked”; *coach* – “someone who gives private lessons to someone in a particular subject, especially so that they can pass an examination”; *trainer* – “someone who trains people or animals for sport or work: *a racehorse trainer*”; *professor* – “a teacher of the highest rank in a university department: *Professor Barclay/ professor of Chinese/economics/religion etc*”; *guide* – “someone who advises you and influences the way you live: *my spiritual guide*”; *mentor* – “an experienced person who advises and helps somebody with less experience over a period of time”; *counselor* – “a person who has been trained to advise people with problems, especially personal problems: *a marriage guidance counselor*” .

На відміну від усіх значень синонімів до ключового слова, поданих в MWED, у словниках LDCE та OALD не подаються значення типу “one that teaches; especially: one whose occupation is to instruct”, “a Mormon ranking above a deacon in the Aaronic priesthood” – *teacher*; “one skilled in teaching”, “an administrator in education” – *educator*; “a person holding an academic degree higher than a bachelor's but lower than a doctor's”, “a worker or artisan qualified to teach apprentices”, “an artist, performer, or player of consummate skill”, “one

having authority over another “, “a presiding officer in an institution or society (as a college)” – *master*; “one that teaches or professes special knowledge of an art, sport, or occupation requiring skill” – *professor*; “a trusted counselor or guide” – *mentor*; “a person who provides advice as a job : a person who counsels people” – *counselor*.

Таким чином, у тлумачному словнику MWED подано найбільше лексико-семантичних варіантів значень (25 рубрик), що свідчить про велику частотність та високий ціннісно-оцінний компонент концепту TEACHER в американській лінгвокультурі, дещо нижчі аксіологічні параметри значень лексеми teacher та його 10 синонімів – 14 рубрик у словникових тлумаченнях OALD, а також 11 рубрик – в LDCE, оскільки деякі значення могли втратити свою значимість з плином часу.

Таблиця 1

Лексикографічні подання дефініційних рубрик лексеми teacher

Синонімічне представлення ключової лексеми	Словникові тлумачення	LDCE	OALD	MWD
1.teacher	“someone whose job is to teach, especially in a school: a primary school teacher”	+	+	+
	“one that teaches; especially: one whose occupation is to instruct”	–	–	+
	“a Mormon ranking above a deacon in the Aaronic priesthood”	–	–	+
2.educator	“formal a teacher or someone involved in the process of educating people”	+	+	+
	“one skilled in teaching”	–	–	+
	“an administrator in education”	–	–	+
3.instructor	“someone who teaches a sport or practical skill: a driving instructor swimming/diving/fitness/flying/ski instructor”	+	+	+
	“(North American English) a teacher below the rank of assistant	–	+	+

	professor at a college or university”			
4.master	“(British English, old-fashioned) a male teacher at a school, especially a private school the physics master”	+	+	+
	“a person holding an academic degree higher than a bachelor's but lower than a doctor's”	—	—	+
	“a worker or artisan qualified to teach apprentices”	—	—	+
	“an artist, performer, or player of consummate skill”	—	—	+
	“one having authority over another “	—	—	+
	“a presiding officer in an institution or society (as a college)”	—	—	+
5.schoolmarm	“a woman who is considered to be old-fashioned, strict, and easily shocked”	+	+	+
	“a woman who teaches in a school in a small town or in the country”	—	+	+
6.coach	“someone who gives private lessons to someone in a particular subject, especially so that they can pass an examination”	+	+	+
7. trainer	“someone who trains people or animals for sport or work: a racehorse trainer”	+	+	+
8. professor	“a teacher of the highest rank in a university department: Professor Barclay/ professor of Chinese/economics/religion etc”	+	+	+
	“one that teaches or professes special knowledge of an art, sport, or occupation requiring skill”	—	—	+
9. guide	“someone who advises you and influences the way you live: my spiritual guide”	+	+	+
10. mentor	“an experienced person who advises and helps somebody with less experience over a period of time”	+	+	+
	“a trusted counselor or guide”	—	—	+
11. counselor	“a person who has been trained to			

	advise people with problems, especially personal problems a marriage guidance counselor”	+	+	+
	“(North American English) a person who is in charge of young people at a summer camp”	–	+	–
	“a person who provides advice as a job: a person who counsels people”	–	–	+

Таким чином, слід зазначити, що вчитель як узагальнений образ освіченої особи, яка навчає, дає поради, тренує та допомагає, для переважної кількості людей асоціюється з навчанням, інструкціями, уроками та структурованим способом життя в цілому. Аксіологічні рамки концепту TEACHER сягають одвічної культурної цінності навчання кожної людини, а також потреби в освіті зокрема.

У процесі нашого дослідження встановлено, що словникові статті, в яких описується семантична структура концепту TEACHER, містять як однотипні, так і різнотипні дефініції, що представляють різні лексико-семантичні варіанти синонімів до ключового слова teacher.

Отже, концепт TEACHER в англomовній картині світу представлений як багатовимірна мережа значень. Він є колективним змістовним ментальним утворенням, що фіксує певну своєрідність культури носіїв англійської мови, а також характеризує вчителя не тільки як фахівця в галузі освіти, але і специфіку представлення його в інших сферах суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Било В.І. Дефініційний аналіз слова-імені концепту OFFER / Режим доступу: <http://int-konf.org/konf0220132>
2. Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В.З. Демьянков // Вопросы языкознания. – М.: Наука, 1994. – №4. – С. 17–22.
3. Рахилина Е.В. О тенденциях в развитии когнитивной семантики / Е.В. Рахилина // Известия АН. СЛЯ. – 2000. – Том 59, № 3. – С. 3–13.

4. Скаб М.В. Фразеологізми як концептовиражальний засіб / М.В. Скаб // Уч. записки Таврического национ. ун-та им. В.И. Вернадського. – Т. 20 (50). – № 6: Филология. – Симферополь, 2007. – С. 42–48.
5. Longman Dictionary of Contemporary English [Virtual Resource]. — Access Mode : http://www.pearsonlongman.com/longman_france/pdf/dictionaries.pdf.
6. Merriam-Webster`s English Dictionary [Virtual Resource]. — Access Mode : <http://www.websters-online-dictionary.org>.
7. Oxford Advanced Learner`s Dictionary [Virtual Resource]. — Access Mode : <https://elt.oup.com/teachers/oald/?cc=global&selLanguage=en>.
8. Roget`s Thesaurus / [ed. by S. Lloyd]. — Burnt Mill, Harlow, Essex : Longman Group Limited, 1982. — 712 p.